

Габриела
СИМОНОВА
докторанд на
Институт за историја
на
Филозофскиот
факултет – Скопје

УДК 398.3:27 (363.6)
94 (363.6)

ГОТИТЕ МЕЃУ
ПАГАНСТВОТО
И ХРИСТИЈАНСТВОТО:
ТРАНЗИЦИЈА,
ТРАДИЦИЈА
И РЕПЕРКУСИИ

Преминот на Готите од паганство кон христијанство, како и секој друг транзициски период, се карактеризира со промени и турбуленции. Во конкретниот случај станува збор за појава на поделеност меѓу Готите во однос на промената на религијата. Еден дел од нив, претежно побогатиот и раководниот слој, тежнеле кон задржување на паганството, а со тоа настојувале да си ги зачуваат своите позиции и привилегии, додека другите, оние што се определиле за прифаќање на христијанството како нова религија која им носела одредени бенефити, се нашле во остар судир со претходните. За тоа какви биле последиците од овој судир, како и за самиот процес на христијанизирање, кој е проследен со долготрајност, етапност во развојот и променливост во интензитетот, ќе стане збор подолу во текстот.

Освен тоа, во оваа пригода проблемски ги анализираме и другите прашањата кои се поврзани со процесот на покрстување на Готите. Имено, ги разгледуваме релациите меѓу Готите-пагани, кои им останале верни на своите прадедовски традиции, и Готите-христијани, кои раскинале со истите. Ги следиме прогоните на Готите-христијани, нивната заштита од страна на Византија и нивното прифаќање во

рамките на истата. Ги акцентираме позитивните и негативните реперкусии од покрстувањето, како: интеграција во цивилизираниот свет и напредување во византиската служба, од една страна, и раскилот со традициите и готското одродување, од друга страна. На крајот ги оценуваме резултатите и последиците од христијанизацијата за самата Византиска Империја.

Ритуалниот и религиозниот живот на Готите-пагани се одвивал во одделни селски заедници, а бил одредуван и надгледуван од т.н. *kuni* (родот, племето) и неговите претставници, т.е. *reiks*. Селото било посебна сфера на мир воспоставен и одржуван со ритуалот на жртвениот оброк на селаните. Секој што ќе се исклучел себеси од таквиот оброк, односно немало да земе учество во истиот, ја нарушувал религијата и на тој начин ги прекинувал своите врски со заедницата. Таквото однесување било казнувано со прогонство на „безбожното“ лице кое било обвинето за негирање на божественото потекло на племето. Откажувањето од племенската традиција претставувало закана за високиот слој претставуван од племенските водачи и кралеви. Тие се гледале себеси како носители на етничките традиции, кои успевале речиси да ги монополизираат.¹

Готите-пагани негувале особена почит кон култот на предците (Ansic-Aesir), оригиналниот предок на Тервингите. При започнување битка, Готите интонирале песни во чест на своите предци. Готското паганство претставувало ексклузивна племенска религија и секој што не бил нејзин член, не можел да учествува во религиските практики. Од божествата што ги почитувале Готите е познат *Teiws*, кој веројатно бил бог на војната, претставуван во облик на меч. Негувале култ и кон богот на грмотевицата, кој го нарекувале *дабов бог*. Познати се и божествата *Ing* и *Irmin*, чиј култ не е прецизно одреден. Во традиционална смисла, Готите ја обожавале и реката Дунав, на која ѝ принесувале жртви, а биле давани и заклетви во нејзино име.²

Раскилот на Готите со своите пагански и, во исто време, племенски традиции започнал во моментот кога тие како племенска заедница го воспоставиле првиот контакт со христијанството. Имено,

¹ Компетенциите по прашањата за култот се наоѓале во рацете на кралевите. Сп. Александар Рафаилович Корсунский, *О социальном строе Вестготов в IV в.*, ВДИ (3) 93 (1965) 64-65; Herwig Wolfram, *The Roman Empire and its Germanic peoples* (Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press, 1997), 73; Herwig Wolfram, *History of the Goths*, translated into English by Th. J. Dunlap rev. (Berkeley-London: University of California, 1988), 106.

² Wolfram, *The Roman Empire and its Germanic peoples*, 74.

Готите од крајдунавскиот регион и од Крим биле првите германски племиња кои дошле во допир со христијанството.³

Кога императорот Аврелиј се одлучил да ја повлече римската власт од Дакија, завладеана претходно од императорот Трајан, на тој начин ја препуштил областа на експанзијата на Готите, Вандалите, Сарматите. Со повлекувањето на Римјаните од единствената нивна провинција на север од Дунав, се повлекле гарнизоните и администрацијата. Меѓутоа, месното романизирано население останало во своите земји и постепено ги романизирано придојдените нови господари. По заземањето на крајдунавските области, Готите во втората половина на III век извршиле продори на Балканскиот Полуостров и во Мала Азија, разорувајќи ги во тоа време областите од Империјата чии жители биле веќе масовно христијанизирани. При повлекувањето од овие територии, Готите заробиле голем број христијани, кои ги одвеле северно од долен Дунав.⁴ Токму тие заробеници, како потчинети луѓе, започнале да ги „претвораат своите господари во браќа по Христа“.⁵ Во прилог на тоа дека голем процент од Готите започнале да го прифаќаат христијанството сведочат податоците од актите на Првиот вселенски собор во Никеја (325), каде што е забележано името на Теофил, епископ од Готија,⁶ како учесник и потписник на актите. Од житијата на готските светци, пак, дознаваме дека во рамките на готската заедница имало христијански свештеник речиси во секое село.⁷ Тоа ни кажува дека до почетокот на IV век, меѓу

³ Alexander Alexandrovich Vasilev, *The Goths in the Crimea* (Cambridge-Massachusetts: The Mediaeval Academy of America, 1936), 6.

⁴ Philostorgius, *The Ecclesiastical History*, II. 5, trans. by E. Walford, (London: Bohn's Ecclesiastical Library, 1855); *Извори за Българска история I – Грџки извори за Българска история I, редактор В. Бешевлиев* (София: Българска академия на науките, Институт за българска история, 1954), 31; Richard Fletcher, *The barbarian conversion: from paganism to christianity* (New York: H. Holt and Co., 1998), 69, 72-73.

⁵ Wolfram, *The Roman Empire and its Germanic peoples*, 75. Хервиг Волфрам, „Готите на територијата на днешна Бугария“, во: *Готите и старогерманското културно-историческо присуство по българските земи* (София: Balkan Media, 2003), 27.

⁶ Theophilus Gothiae metropolis. Cf. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio. Tomus secundus*. Ed. J. D. Mansi (Florentiae: MDCCLIX), 695-696. Под терминот Готија се подразбира областа што ја населувале готските племиња северно од долен Дунав, крајбрежјето на Црно Море и Кримскиот Полуостров.

⁷ „Пошто се приближаваше Ускрс, блажени Сава реши да иде у друго село код хришћанског свештеника Гутика, да заједно с њим празнује свето Васкрсење Христово. И када беше на путу, јави му се висок човек, светла изгледа, и рече му: Врати се у своје село к свештенику Сансалу. Сава одговори: Њега нема код куће, побеглао је од гоњења у Грчку. - Свети Сава није знао да се свештеник Сансал већ био вратио кући због Ускрса. - И продужи блажени Сава свој пут ка свештенику Гутику“. Сп. Јустин Поповић, *Житија Светих месец април*, т. 4. (Ваљево: Манастир Св.

Готите веќе постоела солидно организирана црковна мрежа. За да постои организиран црковен живот за христијанските верници во овој регион во вид на епископија,⁸ морало да има значителен број готски верници.

Следниот бран на христијанско влијание врз Готите се случува по победата што ја извојувала византиската армија на Константин II над Готите северно од Дунав и по склучувањето на мировниот договор од 332 година, кога настапиле поволни услови за ширење на христијанството.⁹ Сепак, во наведениот временски интервал не би можело да се зборува за почетно масовно христијанизирање на заддунавските Готи, имајќи ги предвид настаните што следувале, односно забележливо е дека мнозинството од готските племиња кои под притисок на Хуните преминале на византиска територија во 376 година биле пагани. Меѓутоа, нема сомнение дека малоазиските заробеници се првите што го посеале семето на христијанизацијата и на романизацијата меѓу Готите.

Токму од тие малоазиски заробеници потекнувал идниот готски епископ Улфила (Вулфила 'мал волк'), чија мајка била од Кападокија,¹⁰ а своето готско потекло го водел од таткова страна. Се родил околу 310/11 година, што би значело дека ѝ припаѓал на втората или на третата генерација родена северно од Дунав. Христијанско крштење добил, по сè изгледа, веднаш по раѓањето, а научил и да зборува три јазика (готски, латински и грчки). Тој можел да составува теолошки трактати и творби на латински и на грчки јазик.¹¹

Во 340/41 година, кога приврзаниците на аријанството имале најголемо влијание во Империјата (337–361), Улфила се појавил во Константинопол на чело на една готска делегација за утврдување на односите на својот народ со престолниот град. Тогаш Константинополската патријаршија ја раководел Евсевиј Никомедиски, виден претставник на аријанското учење. При оваа посета Улфила веројатно бил хиротонисан од истиот тој Евсевиј за

Ѓелије, 1954), <http://www.manastirulesju.org.rs/files/04april.pdf/>, пристапено на 11 јули 2014 година.

⁸ По однос на прашањето каде (на Крим или на долен Дунав) се наоѓала епархијата на Теофил Готски, потписникот на актите од Првиот вселенски собор во Никеја, види кај: Vasilev, *The Goths in the Crimea*, 12-20.

⁹ Socrates, *Ecclesiastical history* I, 18. 4. ed. W. Bright, (Oxford: Clarendon Press, 1893); Cf. N. Miteva, *The Goths and the Late Ancient Civilisation in the Balkan Peninsula*, *Etudes Historiques*, IX, (Sofia: Académie des sciences de Bulgarie, Institut d'histoire, 1972), 11; Wolfram, *History of the Goths*, 77.

¹⁰ Philostorgius, *Ecclesiastical History*, II, 5.

¹¹ Wolfram, *The Roman Empire and its Germanic peoples*, pp. 77.

готски епископ и наследник на веќе починатиот нивни прв архиереј, Теофил.¹² На тој начин Улфила, сакал или не, се приклучил на страната на аријаните. Неговите први црковни и религиозни активности биле сконцентрирани на просторот на областа Дакија, односно Влашка.¹³

За потребите на својата мисионерска дејност, Улфила заедно со своите помошници измислил азбука по образец на латинскиот и на грчкиот алфабет за да ја преведе Библијата на готски јазик и на тој начин да ја доближи христијанската реч до своите соплеменици.¹⁴ Во т.н. готска азбука биле инкорпорирани неколку знаци од руните, веројатно за оние гласови од готскиот јазик што не се совпаѓале со гласовите од латинскиот и од грчкиот јазик. Токму овој превод на Светото писмо претставува првиот книжевен споменик на Готите, кој го доближил германскиот јазик до неговиот пишан стадиум.¹⁵

Како резултат на големиот успех што го имал Улфила во својата мисионерска дејност меѓу Готите зад Дунав, мошне рано се

¹² Црковниот историчар Сократ, Улфила го нарекува ученик на Теофил, епископ на Готите, кој присуствувал на Никејскиот собор и ги потпишал соборските акти. Socrates, *Historia ecclesiastica*, II, XLI, 35. p. 159. Сп. Марк Борисович Щукин, *Готски путь* (Санкт Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, 2005), 203. За полемиката што се јавила во историската наука поврзана со прашањето дали Улфила бил прв епископ на Готите или не, види кај: Andreas Schwarcz, *Cult and religion among the Tervingi and the Visigoths and their conversion to Christianity*, во: *The Visigoths from the migration period to the seventh century*, ed. Peter Heather. (San Marino: The Boydell Press, 1999), 451-452: „This has been a point of discussion for a long time, because Philostorgios called Wulfila the first bishop of the Goths. Personally I think, while sharing in the main the view of Wolfram and Schäferdiek that Theophilus was a predecessor of Wulfila, that there might have been a difference in their mandate. Both were episcopi intra gentes, but Wulfila was clearly designed for the federated. Goths under treaty with the Empire, i.e. the Tervingi, whereas Theophilus' Gothia, not so strictly connected with imperial policy, may also have included the southern regions of the Greuthungi, where Christian beginnings from the same roots, i.e. prisoners, and from the poleis on the Black Sea coast are also possible. This difference may explain Philostorgios' remark“.

¹³ Георги Елдров, „Улфила (311-383) – пограничният просветител, Готите на територия на дъншна България“ во Зб. *Готите и старогерманското културно-историческо присъствие по българските земи* (София: Balkan Media, 2003), 44-45; Edward Arthur Thompson., *Romans and Barbarians: The Decline of the Western Empire* (Madison: The University of Wisconsin Press, 1982), 240.

¹⁴ Преводот на Библијата бил направен по првата просекуција на Готите-христијани, веројатно околу 350 година, на ромејска територија за оние Готи што се населиле во Никопол ад Иструм (Nikopolis ad Istrum, ден. село Никјуп, Великотрновско во Бугарија), познати под името Мали Готи, како што ги нарекува Јорданес. Сп.. Iordanis, *Getica*, LI 267. rec. T. Mommsen, (Berolini: MDCCCLXXXII).

¹⁵ Philostorgius, *EH*, II, 5.

појавила верска нетрпеливост меѓу новопокрстените христијани и другите нивни сонародници кои се придржувале до паганските убедувања и практики. Нивната нетрпеливост се претворила во вистинско гонење на христијаните, а паднале и многу жртви. Христијаните биле мачени и спалувани.¹⁶ Некои од Готите што страдале со маченичка смрт, Црквата ги прогласила за светци. Канонизацијата на светци што ја спроведувала Црквата имала за цел преку негување на култот на светецот да истакне дека неговиот дух е неуништулив и дејствува и по заминувањето на телото. На таков начин требало да се потенцира неуништуливоста на христијанската вера, која, според христијанската догма, е единствената религија вредна за исповедање, а маченичката смрт требало да претставува особена чест за секој посветен христијанин. Насилничката смрт на голем број Готихристијани не ги поколебала или не ги обесхрабрила многубројните нивни сонародници, туку напротив, тие со уште поголем ентузијазам ѝ пристапиле на оваа религија, што се огледа во новите покрстувања што уследиле по просекуциите. На тој начин симболично е означен триумфот на христијанската религија во готската заедница. Во оваа пригода ги наведуваме оние готски маченици чиј спомен е зачуван до ден-денешен во источноправославната традиција преку одбележување празнична почит кон 26-те готски маченици и тројцата готски светци одделно – Св. Сава Готски и Св. Никита Готски, современици на Улфила, и Св. Јован Готски, кој живеел во VIII век.¹⁷

Св. Сава Готски настрадал во 372 година, кога по заповед на готскиот поглавар Атарид отпрвин бил мачен, а потоа фрлен во реката Мусија со камен околу вратот. Неговото погубување, како што е наведено во житието, се должи на одбивањето да јаде од жртвеното месо што му го нуделе паганите. Со таквиот чин на вкусување идоложртвено месо му била нудена можност да се покае и да се откаже од христијанството. Меѓутоа, Сава енергично го одбил оброкот и продолжил горделиво да го фали и да му благодари на христијанскиот Бог, сметајќи дека овоземните страдања не се ништо наспроти славата со кој ќе се здобие на небесата.¹⁸

Св. Никита Готски, кој му бил ученик на епископот Теофил Готски, остро се спротивставувал на прогоните врз христијаните

¹⁶ Sozomenos, VI, 37, 13-14.; сп. Елдгъров, „Вулфила (311-383) – пограничният просветител“, 45.

¹⁷ Росен Милев, „Епископ Вулфила (311-388). Готите и Источната црква“, во *36. год. на Софийският универзитет „Св. Климент Охридски“*, т. 95 (14) (София: Център за славяно-византиски проучвания „Иван Дуйчев“, 2010), 308.

¹⁸ Поповић, *Житија Светих месец април*, т. 4, 15 април.

спроведувани од Атанарих. Поради оваа причина, по претходно мачење, бил погубен со спалување во 372 година.¹⁹

Дваесет и шесте готски маченици пострадале во 376 година од готскиот крал Унгерих, во време на императорите Валенс и Грацијан (364–378). Поради исповедање на христијанската вера, готскиот владетел ја запалил црквата во која се наоѓале 26-те Готи, меѓу кои имало мажи, жени и деца. Во хиерархиски поглед, овие христијански верници биле од мешан состав, како презвитери, монаси и обични верници.²⁰

Јован Готски четири години епископувал меѓу Готите во VIII век. Тој не бил мачен, но бил изложен на прогон од страна на татарскиот каган кога службувал во Грузија, поради што пребегал кај Готите. Тој починал од природна смрт, а потоа бил канонизиран за светец.²¹

Готите-христијани кои не биле подложени на маченичка смрт во голем број биле изгонети од своите родни огништа. Така, во 348/9 година, по еден ромејско-готски судир, била спроведена првата просекуција на христијаните на заповед на готскиот поглавар Атарид.²² Улфила, како религиозен водач на својот народ, бил принуден да побара дозвола од императорот Констанциј II (337–361) да премине на југ од Дунав и да се насели заедно со своите верни следбеници во Империјата. За нивно населување бил определ градот Никопол ад Иструм со околината, каде што Улфила ја продолжил црковната дејност меѓу своите сонародници.²³

Втората просекуција над готските христијани била извршена веднаш по завршувањето на готскиот поход што го спровел императорот Валенс зад Дунав во 369 година, а била организирана од поглаварот на Готите, Атанарих.²⁴

Третата просекуција била извршена во периодот 372/3 година, како последица од внатрешен готски судир меѓу проромејската струја, претставувана од Фритигерн, и антиромејската струја, претставувана

¹⁹ Поповић, *Житија Светих месец септембар*, т. 9, 15 септември.

²⁰ Поповић, *Житија Светих месец март*, т. 3, 26 март.

²¹ Поповић, *Житија Светих месец мај*, т. 5, 19 мај.

²² Нада Зачевић, *Византија и Готи у IV и V веку* (Београд: Византолошки институт српске академије наука и уметности, 2002), 75.

²³ Зачевић, *Византија и Готи у IV и V веку*, 75; „Вулфила (311-383) – пограничниот просветител“, 45; Волфрам, „Готите на територијата на днешна Бугарија“, 28.

²⁴ Sozomenos, *The Ecclesiastical History*, VI, 37, trans. by E. Walford (London: Bohn's Ecclesiastical Library, 1855; Socrates, EH, VI, 33, 7. Сп. Зачевић, *Византија и Готи у IV и V веку*, 75.

од Атанарих,²⁵ при што првите се обрatile за помош кај византискиот император.

Од изнесените податоци за просекуциите што биле спроведувани врз Готите- христијани можеме да забележиме дека првите две просекуции уследиле по судирите помеѓу Ромеите и Готите. Тоа би значело дека групата христијани била поистоветувана со предавници, а прогонот бил организиран како одмазда за нивното предавство. Дисидентското однесување на Готите-христијани експлицитно се потврдува непосредно пред третата просекуција, кога Фритигерн, водачот на проромејската фракција кај заддунавските Готи, застанал на страната на христијаните и веројатно по претходен договор со Валенс, влегол во војна со својот сонародник Атанарих. Ползата од ваквото однесување на Фритигерн требало да биде стекнување превласт во готската заедница или евентуално добивање одредени привилегии од византискиот император (титула или висока позиција во византиското општество). Освен тоа, индикативно е дека готските просекуции не биле извршувани од пагански свештеници, туку биле директно наредувани и спроведувани од племенските водачи, што ја открива политичката заднина на истите. Имено, готските поглавари и благородници на своите сонародници-христијани гледале како на предавници, бидејќи ја поддржувале Империјата и го нарушувале сакралниот племенски поредок. Сите оние што истапувале против постојниот поредок биле директна закана за владејачкиот слој, затоа што на тој начин ја подривале нивната власт.

Кога голем број Визиготи во 376 година биле притиснати од Хуните, побарале дозвола од византиската влада да го преминат Дунав и да се населат на територијата на Империјата,²⁶ при што повторно биле изложени на христијанско влијание. По овој настан и пред Адријанополската битка (378), веројатно се случила и најмасовната христијанизација на Готите, на што упатуваат современите извори – Амијан Марцелин и Евнапиј.²⁷ Ако во предходниот период Готите ја прифаќале христијанската религија на доброволна база, овој пат покрстувањето имало димензија и на присила, односно нивната христијанизација се одвивала во услови кога немале друг избор,

²⁵ Зачевић, *Византија и Готи у IV и V веку*, 75.

²⁶ Ammiani Marcellinus, XXXI, 3, 8. *Rerum gestarum libri qui supersunt. Recensuit rhythmicaeque distinxit*, ed. C.U. Clark, I-II, (Berolini 1910-1915).

²⁷ Ammiani Marcellinus, XXXI, 12, 8; Eunapius, fr. 3, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire (Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus)* Text, Translation and Historiographical Notes by R. C. Blockley (Liverpool: F. Cairns, 1983).

бидејќи по сила на приликите се нашле на ромејска територија. Сепак, постојат индикации дека овој долготраен процес на покрстување продолжил и по овој настан, одвивајќи се и во последната декада на IV век.

Византиската влада ја користела христијанизацијата како еден вид црковна дипломатија меѓу варварите. Терминот *варварин* во овој период, покрај постојната лингвистичка и образовна конотација, добива и црковна,²⁸ односно, според сфаќањата на Византијците, варваринот бил лице кое исповеда паганска религија и е надвор од цивилизираниот свет. Методите на црковната дипломатија се препознаваат во дејствувањето на Улфила, кој ја превел Библијата на готски јазик, но писмото што го измислил за таа цел било речиси идентично со грчкиот алфабет.²⁹ Улогата на црковната дипломатија е видлива и во тежнењето литургијата да се извршува на народен јазик, а Светото писмо да биде преведено исто така на јазикот на народот кој го прифатил христијанството.³⁰ Изборот на водач на црковната мисија меѓу Готите не е случаен и тој паднал на Улфила токму затоа што имал готско потекло, со претпоставка дека тој би можел да служи како добар пример за полесно спроведување на христијанизацијата меѓу неговите сонародници, односно дека би имал поголеми успеси во искоренувањето на паганството. Преку отстранување на паганството во готската средина се создавала погодна почва за Империјата да влијае на обезбедувањето сојузници и послушни поданици. Црковната дипломатија се користела првенствено да се пацифизираат варварите преку христијанизацијата³¹ и истите да се направат, како што веќе споменавме, послушни поданици, кои Империјата би ги користела како селани-плаќачи на данок, но и како воена сила подготвена да одговори на барањата на византиската влада.³²

²⁸ W. R. Jones, *The Image of the Barbarian in Medieval Europe*, Comparative Studies in Society and History, vol. 13, No. 14. (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), pp. 387-389.

²⁹ Зачевић, *Византија и Готи у IV и V веку*, 74.

³⁰ Dimitri Obolensky, *The Principles and Methods of Byzantine Diplomacy*, во: <<Actes du XIIe Congrès International d'Etudes Byzantines>>, I (Belgrade: Comité Yougoslave des Études Byzantines 1963), 59.

³¹ Во тој контекст, Павле Орозиј напишал: „...со посредство на христијанската религија, која ги обединила сите народи во признавањето на заедничката вера, така без конфликт тие варвари им се покориле на Ромеите“. Сп.. *Historiarum adversum Paganos Libri VII*, I, 16, ed. C. Zangemeister (Leipzig: 1889), 29.

³² Claudian, *In Eutropium II*, 194-197. Vol. I, trans. By M. Platnauer, London 1956; Isidori, *Historia Gothorum*. MGH AA XI. 1, ed. Th. Mommsen, 293-295; Сп. *Извори за Българска история II – Латински извори за Българска история I*, ред. И. Дуйчев и др. (София: БАН, 1958), 384.

Црковната дипломатија била поткрепена со соодветна политичка идеологија и концепција на Империјата дека Византијците и нивната држава се Богоизбран сосед. Оваа концепција била проткаена вешто во секојдневниот живот на Византијците преку претставата за идеалниот управител, спасител на Империјата, што претставува последна утопија на античкиот свет. Во Византиската Империја таа концепција била доразвиена и претставена во форма на единствен владетел-император кој стои највисоко во хиерархијата на владетелското семејство на сите други владетели.³³ Империјата имала за задача да ги одбие варварите, да го чува мирот, да наложува сеопшта справедливост и единство на догмата, да го распространува христијанството меѓу варварите за да создаде „една паства со еден овчар“.³⁴ Таков бил новиот христијанско-римски поглед на свет, кој истовремено обезбедувал законска основа за сите претензии на Империјата за светско господство.³⁵

Христијанизацијата и романизацијата оделе рака под рака. Прифаќањето на христијанството не значело само исповедање нова религија, туку и усвојување нови облици на однесување, нов начин на облекување, извршување нови практики, византиско влијание на мајчиниот јазик преку инфилтрирање зборови од латинско и од грчко потекло.³⁶ Кај оние Готи што добиле угледни титули и биле назначени на високи позиции во општеството, истиснувањето на мајчиниот јазик било уште подрастично за сметка на официјалниот латински, односно грчки јазик.

Христијанизацијата на варварите, од една страна, значела раскин на врските со старите народни традиции, но, од друга страна, носела голем број привилегии. Да се биде припадник на христијанската заедница значело да се партиципира во цивилизираниот свет. Паганот што ја прифатил христијанската вероисповед се стекнувал со правото да се интегрира во византиското општество, да добива високи почести и функции, да склучува брак со Ромеј/ка, што претходно било

³³ За хиерархијата на владетелското семејство, види: Георги Острогорски, „Византијски систем хиерархије држава“, во *Сабрана дела*, књ. 5 (Београд: 1970), 238-262; Георги Острогорски, „Византијски цар и светски хиерархијски поредак“, во *Сабрана дела*, књ. 5, 274-275.

³⁴ Според Евангелието на Јован (10: 16), „имам и други овци, кои не се од ова трло, тие треба да ги приберам; и ќе го чујат гласот Мој и ќе биде едно стадо и еден пастир“. *Свето Писмо (Библија) - Нов Завет* (Скопје: Еуролибер, 1999), 1068.

³⁵ Ј. Е. Караянопулос, *Политическата теорија на Византијците*, vol. 1. Прев. К. Павликијанов (София: Научен център за славјано-византиски проучувања „Иван Дуйчев“, 1992), 12.

³⁶ Wolfram, *The Roman Empire and its Germanic peoples*, 77.

најстрого забрането,³⁷ и, секако, да добие ромејско граѓанство, што претставувало најголема чест за еден империски поданик.

Со указот на Теодосиј I (379–395) од 392 година³⁸ било забрането исповедањето на сите други религии освен христијанството, а никејското учење било прогласено за единствена државна религија. Само припадник на никејската догма имал право да биде избран за император. Ваквата одлука ги спречувала видните Готи кои ја исповедале аријанската догма да се искачат на константинополскиот престол, па затоа во неможност самите да станат императори, издигнувале свои пулени на императорскиот трон. Таков бил случајот со Гото-Аланот Аспар, кој бил највлијателната фигура во византиската престолнина во V век. Тој станал патрициј и конзул, а ја извршувал и должноста заповедник на источните војски. Со негова помош, на константинополскиот престол за императори биле издигнати Маркијан и Лав I. На чекор до императорското достоинство бил синот на Аспар, Патрикиј. Тој бил оженет за ќерката на императорот Лав I, му била доделена цезарска титула и бил прогласен за престолонаследник. Меѓутоа, во антигерманските немири што наскоро потоа избувнале во престолнината, Патрикиј, тешко ранет, бил разведен од императорската ќерка и лишен од цезарското звање, а Аспар и неговиот втор син Ардабур биле убиени.³⁹

Освен родот на Аспар, голем број Готи во текот на IV и на V век успеале да дојдат до високи општествени и државни позиции во Византиската Империја. Така, на пример, лидерот на проромејската фракција, Фравита, кој бил паган,⁴⁰ своите симпатии кон Ромеите ги

³⁷ Бракот со варварка, односно варварин се казнувал со смрт. Cp. *Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis et leges novella ad Theodosianum pertinentes*, ed. Th. Mommsen et P. M., Meyer, vol. I-II, (Berolini: 1905), III, 14. 1. *Извори за бългърска историја II - Латински извори за бългърска историја I*, 262-263.

³⁸ Cf. *Theodosiani libri XVI*, X, 12.

³⁹ Конфликтот што постоел меѓу императорот Лав I и Аспар се заострил поради крахот на експедицијата против Вандалите во 468 година, како и поради тоа што Зенон бил оженет за ќерката на императорот, а најголемо незадоволство среде населението предизвикало барањето на Аспар да биде назначен неговиот син за наследник на престолот и да му се даде цезарско звање. Зонара го наведува аријанството на кандидатот за престолот како главна причина за бранувањата во престолнината. Ioannes Zonaras, vol. III, p. 122. 12-14, 123. 1. Cf. A. C. Козлов, „Народные массы в конфликте Аспара и Льва“, *Античная древность и средние века*, *Сборник 10*, (Свердловск: 1973), 264; A. C. Козлов, „Содержание конфликта Аспара и Льва I“, *Античная древность и средние века*, *Сборник 11* (Свердловск: 1975), 117-119; Острогорски, *Историја на Византија* 84; Фјодор Успенски, *Историја византијског царстава*, т. 1, (Београд: Zepher Book World, 2000), 208-209.

⁴⁰ Philostorgius, EH, XI. 8 ; *ИБИ I – ГИБИ*, I, 35.

изразил преку бракот со Ромејка, го зел ромејското име Флавиј и бил назначен на командантска позиција. Случајот со Фравита претставува исклучок, т.е. отклонување од религиозната асимилација, зашто тој како паган успеал да дојде до високи општествени позиции. Тој не бил подложен на ромејска асимилација, туку религиската толеранција, интеграцијата во ромејската служба и роднинското поврзување со Ромеите преку бракот со Ромејка кај него резултирале со романофилство. Ваквата отстапка за Фравита била направена веројатно поради неговото благородничко потекло⁴¹ и тоа би требало да претставува само преодна фаза кон целосна асимилација, респективно и религиозна.

Пред крајот на владеењето на Теодосиј I, во византиска служба преминал Готот Мундерих, кој ја добил титулата дукс. Во истото време на византиска страна преминал и Готот Гајна, кој од обичен војник стигнал до командантска позиција. Меѓутоа, тој и уште еден негов соплеменик, Трибигилд, кој исто така извршувал командантска должност во византиската армија, подоцна ѝ откажале послушност на Империјата и востанале против истата.⁴² Во 398 година познатиот водач на Визиготите Аларих ја добил високата титула *magister militum per Illyricum*.⁴³

Во 70-тите и 80-тите години на V век, највлијателни во Империјата станале двајцата остроготски водачи – Теодорих Страбон (*magister militum praesentalis*) и Теодорих Амал. Последниов успеал да се закити со најпрестижните ромејски титули, и тоа: бил прогласен за патрициј, исполнувал командантска должност како *magister militum praesentalis*, бил избран за конзул во 484 година, а се стекнал и со ромејско граѓанство.⁴⁴ Најпосле во 488/9 година, како намесник на императорот, заминал да ја преземе власта од Одоакар во Италија и да владее со истата во име на византискиот владетел.

Во овој случај, најевидентно е влијанието што го имала ромеизацијата врз Теодорих Амал. Имено, готскиот владетел, едуциран во ромејски дух, станал ревносен бранител на ромејскиот закон. Во едно писмо упатено до сите Евреи од Ценова го вели следното: „Одржувањето на законот е знак на *civilitas* (цивилизираност)..., што има подобро од тоа луѓето да сакаат да

⁴¹ Eunapii, fr. 60; Zosimus, IV, 50. 57. 1; Cf. Wolfram, *History of the Goths*, 147.

⁴² Thompson, *Romans and Barbarians*, 41-42.

⁴³ Успенски, *Историја византијског царства*, т. 1, 134.

⁴⁴ *Извори за българска история I – Гръцки извори за българска история*, I, 133.

живеат под власта на правдата? [...] Затоа сè што се смета дека води кон цивилизираност, треба да се задржи со целосна посветеност“.⁴⁵

Според зборовите на Касиодор Сенатор, Теодорих со објавата до своите поданици ги принудил да им се „покоруваат на ромејските обичаи“ и да се „насладуваат на античката слобода“, напуштајќи ја „варварската грубост“ и обвиткувајќи се со „моралот на тогата“, а „зависноста од законот“, според него, „била утеха за човековиот живот, заштита за слабиот и узда за моќниот“.⁴⁶

Сепак, политиката на христијанизација и тивка асимилација спроведувана врз готските народи имала и негативни реперкусии за самата Византиска Империја. Имено, по инфилтрирањето на Готите во византиската армија, дошло во голем процент до нејзино варваризирање. Готските војски претставувале самостојни воени контингенти, раководени од свои команданти-Готи, особено за време владеењето на Теодосиј I, и како такви, биле вистинска закана за Империјата. Со оглед на тоа што во византиската служба овие варварски војски биле врзани со плата и имале автономија во функционирањето, тие често знаеле да дејствуваат по своја волја и да се свртат против Империјата. Всушност, на тој начин тие ѝ изразувале непослушност поради неисплатената плата или поради свои лични интереси кои им биле императив во даден момент.⁴⁷ Таквото однесување на готските воени одреди предизвикувало нетрпеливост и незадоволство кај месното ромејско население, кое многупати својот револт кон германскиот елемент во војската и, воопшто, во византиското општество го манифестирало низ жестоки бунтови. Така, во 390 година жителите на Солун дигнале востание во кое бил убиен

⁴⁵ „Custodia legum civilitatis est indicium...“ „quid enim melius quam plebem sub praecepto degere velle iustitiae, ut conventus multorum disciplinabilium sit adunatio voluntatum?“ „...quatenus quod ad civilitatis usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur“. Cassiodori Senatoris, *Variae*. MGH AA XII, ed. Th. Mommsen, (Berolini: 1894), IV, 33, 128.

⁴⁶ „Libenter parendum est Romanae consuetudini;“ „...atque ideo in antiquam libertatem deo praestante revocati vestimini moribus togatis, exuite barbariem...“; „...iura publica certissima sunt humanae vitae solacia, infirmorum auxilia, potentum frena“. Cassiodori Senatoris, *Variae*, III, 17, 88.

⁴⁷ Така, на пример, Аспар ги осуетил поморските експедиции на Константинопол упатени против Вандалското Кралство во 431 и во 468 година. (Сп. Успенски, *Историја византијског царстава*, т. 1, 208). Во 474 година, поради неисплата на субсидии, Теодорих Страбон го поттикнал Василиск да го узурпира престолот на Зенон. Сп. В. Велков, *Градът в Тракия и Дакия през късната античност* (София: БАН, 1959), 43. Водачот на федератите, Виталијан, во чиј состав имало и Готи, дигнал бунт против Анастасиј I во 513 година. (Сп. П. Мутафчиев, *Лекции*, т. 1, 210.)

Готот Бутерих – началник на војските во Илирик.⁴⁸ Ова востание претставувало израз на отпор на месното население кон готските одреди стационирани во Солун.

Опасноста од засилување на германското влијание ја увидел императорот Лав I, кој се погрижил да се справи со истата преку јакнење на домашните воени елементи. За таа цел во престолнината било повикано воинственото племе Исавријци, предводено од нивниот водач Зенон, идниот император. Зенон постепено се приближувал и го истиснувал германскиот елемент. Постојниот антагонизам помеѓу Ромеите и Готите највидливо бил изразен во бунтот организиран во 471 година од антиготската струја во Константинопол. Во овој бунт загинале Аспар и неговиот син Ардабур, со што моќта на Германците била целосно скршена. Тој настан бил кобен за германскиот елемент, кој во Византија никогаш повеќе не ја достигнал претходната сила и воедно означил пресврт во организацијата на воените сили во Империјата.⁴⁹

Меѓутоа, готската криза, најсилно изразена во IV и во V, век конечно била анулирана со заминувањето на Готите во 488/9 година во Италија. Мал дел од нив кои и понатаму се задржале на византиска територија не претставувале повеќе закана за самата Империја.⁵⁰

⁴⁸ Sozomenos, HE, VII, 25.

⁴⁹ Успенски, *Историја византијског царстава*, т. 1, 209.

⁵⁰ На византиската територија Малите Готи се задржале и понатаму. Тие како етнички, социјално и културно хомогено население, според пишувањето на Јорданес, се задржале на Балканот дури до крајот на VI век. Iordanis, *Getica*, LI 267. Кримските Готи исто така не заминале со Теодорих во Италија, односно останале да живеат на Кримскиот Полуостров.

Gabriela SIMONOVA

THE GOTHS BETWEEN PAGANISM AND CHRISTIANITY:
TRANSITION, TRADITION AND REPERCUSSIONS

- s u m m a r y -

For the Goths, the period of transition from Paganism to Christianity, like any other transition, was characterized by changes and turbulence. Thus, the conservative forces (Goths - Pagans) tend to retain the old things and preserve their positions and privileges, whereas progressive forces (Goths – Christians) strive for new things and for winning positions for themselves.

The very process of Christianization is followed by durability, gradualness in development and variability in intensity.

On this occasion, we analyze problematically the issues related to the Christianization of the Goths. We consider the relations between Goths - Pagans who remained faithful to their ancestral traditions and Goths - Christians who broke them.

We follow the persecutions of the Goths - Christians, their protection from Byzantium and their acceptance within it. Moreover, we emphasize the positive and negative repercussions as: on the one hand, their conversion and integration in the civilized world as well as their progress in Byzantine service and on the other hand, the break with the traditions and their becoming of renegades. Finally, we evaluate the consequences of the Christianization for the Byzantine Empire.